

DE MOED OM TE WAKEN

Stille week 2022

Ben je wakker?' klinkt een stem in de nacht. 'Nu wel', antwoord ik. Als een schichtig diertje klimt de kleuter bij me in het grote bed. 'Had je naar gedroomd?' vraag ik als ie zich tegen me aan vlijt. Hij knikt, brabbelt nog iets over donker en papa en mama kwijt en een monster. 'ik ben hier,' zeg ik. Hij kruipt nog wat dichtert tegen me aan en begint al gauw rustig en regelmatig te ademen. Ik ben klaarwakker, voor de zoveelste keer de afgelopen tijd, midden in de nacht. Beelden uit het nieuws op mijn netvlies.

'This is a climate emergency', zegt Guterres, secretaris-generaal van de Verenigde Naties. Dit is een noodtoestand. Dat is de tragiek van de klimaattaal; er klinkt noodtoestand, ramp, catastrofe, maar niemand hoort sirenes. Guterres noemt het laatste rapport van internationale klimaatwetenschappers een 'litanie van gebroken klimaatbeloften'. Een litanie dat is een gebed in de vorm van een vraag en antwoordspel tussen priester en volk dat traditioneel in deze nacht wordt gezongen of gesproken. Dat zou dan in dit geval zoiets klinken als dit:

Voorganger: 'We gaan er allemaal aan!
En jullie antwoorden: 'We willen het niet weten!
Waarop ik dan weer zeg: 'We moeten nu iets doen!
En jullie weer: 'We willen het niet weten!'

Hoe worden we echt wakker? Dat soort vragen bevolken 's nachts mijn hart en hoofd. En zo zijn er ook de beelden van oorlog die me niet met rust laten. Een vrouw die een journalist huilend en in paniek vertelt over hoe ze dagen opgesloten in de schuilkelder had moeten blijven. Steeds had ze geroepen: waar is mijn geliefde? Toen ze eindelijk naar buiten mocht lag hij dood voor het huis, hij was niet op tijd naar binnen gegaan toen de sirenes klonken en was doodgeschoten. Zomaar.

Ik zie Maria in haar, uit het verhaal dat we zojuist lazen van Johannes. Het is ook de scène die is afgebeeld op de nieuwe paaskaars. Maria komt vroeg in de ochtend bij het graf. De steen is weg. Waar is mijn liefste? Op zoveel plaatsen op deze aarde, tot op vandaag, wordt het verdriet van Maria gevoeld, voltrekt zich een geschiedenis van verachting voor mensenlevens. Niet alleen het leed, de rampspoed zelf, maar ook de vraag wat ik, wat we moeten, of kunnen doen spookt door mijn hoofd. Natuurlijk kunnen we het niet oplossen, ik al helemaal niet. Maar niks doen is ook geen optie.

Ik moet denken aan Dorothy Day. Een Amerikaanse journaliste en sociaal activiste die katholiek werd en zich in die inspiratie steeds liet voeden door haar activisme. Ze was medeoprichter van de Catholic Worker Movement. Dorothy Day leefde in de roaring '20s. Net als wij. Maar dan een eeuw eerder. Ook toen waren ze net bevrijd van een pandemie; de Spaanse griep. En van een oorlog. Het was een tijd vol uitbundigheid, bevrijding, maar er hing ook de dreiging van nieuwe conflicten in de lucht. Dorothy maakt deel uit van een groep jonge intellectuelen met grote idealen. Onder hen beroemde schrijvers en kunstenaars. Ze willen anders leven, als bohémiens, vrij zijn van de oude conventies. Maar op een dag gebeurt er iets dat haar raakt en haar leven verandert. Een vriend van Dorothy neemt op een avond te veel drugs, een overdosis. Hij krijgt een fysieke reactie. Dorothy is erbij en houdt hem vast. Ze roept de anderen: kijk nou wat er gebeurt! Maar allemaal maken ze dat ze weggelopen. Hij sterft in haar armen. 'Waar was je?' Vraagt Dorothy de volgende dag aan haar vrienden. 'It's not my mess', zegt de schrijver Eugene O'Neill die later de Nobelprijs voor de literatuur zou winnen. 'Wat heb ik te maken met de rotzooi van een ander.' Hier begint het te wringen voor Dorothy Day. Waar zijn die grote idealen, als een concreet mens – een vriend nog wel – je nodig heeft, als je je reputatie belangrijker vindt dan er te zijn voor een geliefde? Wat zijn je idealen dan waard?

Het werd een groot thema in haar leven: leef ik volgens mijn idealen? Doe ik wat ik echt geloof. Een mooie en belangrijke vraag om te stellen. Ook aan onszelf. Nu. Vanuit die inspiratie blijft ze groeien in sociaal activisme en in geloof. Als ze in 1932 meedoet in een demonstratie voor betere arbeidsrechten vraagt ze zich plotseling af: waar is mijn kerk eigenlijk? Het antwoord dat in haar opwelt is: "God, hier ben ik."

Waar is mijn kerk? Ook in mij klinkt die vraag soms, in die nachtelijke uren. Als een klacht, nu ik zelf pastor ben soms ook als een beschuldiging. Zouden we, zou ik niet meer moeten? Het is een vraag die terugkomt in veel gesprekken die ik voer, die leeft bij velen van u. Zelfs bij degenen onder u die heldhaftig zijn en mij laten zien dat 'mijn kerk' heus niet niks doet. Zo is er de vrouw die bij een vreedzame actie om grote bedrijven te pushen tot klimaatbeleid opgepakt werd en een slapeloze nacht in de politiecel doorbracht. Ze vroeg haar pastor te mogen bellen, wat niet mocht, misschien toch wel, duurt en duurt – tot ze 's ochtends werd vrijgelaten. Lopend naar huis realiseerde ze zich dat er iets in haar is veranderd. 'Ik ben niet meer bang', zei ze. 'Het gaat niet meer om mij.'

En zo is er de jongen die op de fiets is vertrokken naar de Oekraïense grens om daar te helpen. Hij belt af en toe, vraagt om te luisteren, om te bidden. 'Waar ben ik aan begonnen' verzuchtte hij soms. En: wat heeft het voor zin? Hij is inmiddels aangekomen en brengt met een busje medicijnen, warme kleren en luiers naar vluchtelingen. 'Ik huil veel met mensen', zegt hij. 'Veel meer kan ik niet doen. Nu realiseer ik me pas hoe nietig ik ben.' Maar ook: 'vanaf nu is mijn leven niet hetzelfde. Deze ontmoetingen vergeet ik nooit.'

In het verhaal dat we lazen, uit Johannes, ontmoeten we Maria, die wakker is in de nacht. Ze gaat op pad. Waarom eigenlijk? Zover zij op dat moment weet ligt er een grote zware steen voor het graf. Ze is misschien van plan bij die steen te gaan zitten. In ieder geval kan ze niet binnenblijven, ze wil erbij zijn.

De afgelopen tijd kwamen we met vrouwen bij elkaar om te spreken over ervaringen in de overgang. Ik werd ervoor uitgenodigd en stond in eerste instantie niet te springen. Ik word bijna 40, dat vind ik al vervreemdend genoeg. Ik zag op tegen wat ik verwachtte: verhalen van ongemak. 'It's not my mess', nog niet. Maar de overtuigingskracht van de twee vrouwen die me uitnodigden deden me ja zeggen.

We begonnen te delen en ik voelde iets in me veranderen. Niet alleen ik: alle vrouwen werden – geloof ik – opgetild door het samen waken bij de realiteit die zich in het lichaam voltrekt. We luisterden, soms met plaatsvervangende opvliegers, naar elkaars verhalen, over verdriet en soms ook pijn, maar ook over de ontdekkingen van nieuwe creativiteit, kracht, nieuwe onvermoede mogelijkheden en bevrijding van deze transformatie in het vrouwenleven.

Ook hier ontmoette ik de moed om te waken, aanwezig te zijn bij wat er is, tegenover een cultuur die geneigd is ofwel te verzwijgen, ofwel op te lossen. Afgelopen donderdag wasten we, voorafgaand aan de viering, elkaars voeten. Met aandacht en toewijding. Zo dienend en ontvangend te zijn bij elkaars lichaam raakte me diep. Het was alsof niet alleen mijn voeten, maar ook mijn ziel was aangeraakt. 'Hier ben ik' durven zeggen, in een tijd van wankel evenwicht, van schuren, van emoties en verandering in je lichaam... bij elkaar durven waken in zo'n tijd, kan een licht werpen op het nieuwe. Op de herschepping. Ieders leven had een onverwachte wending genomen, ontdekten we, of leerden we van elkaar in ons eigen leven te zien.

Er zijn veel vormen van waken. Misschien waak je bij een zieke, bij een familielid, een vriend. Misschien waak je bij je eigen kwetsbaarheid, ben je de hoeder van verdriet. Misschien weet je niet eens waarom je waakt, laat staan of het zin heeft.

Maar er is iets in dat waken, in het erbij zijn, hoe machteloos ook, dat dieper gaat dan niet kunnen slapen. Dat leer ik van de mensen die me hun verhalen vertellen. Vaak verandert er iets, al is het niet gemakkelijk om dat te verwoorden. Vaak wordt er iets zachter, lichter, echter. Soms wordt er zelfs iets herschapen.

Dat leer ik steeds opnieuw, van jullie. En ook vannacht leren we het aan elkaar. Een groep jongeren waakt vannacht samen met Michael en mij in de Dominicus. In de aankondiging schreef Michael dat we zullen worden ingewijd in de geheimen van dood en wederopstanding. Wie het wil begrijpen moet dus morgen komen en een jongere ernaar vragen. Maar hier een tipje van de sluier:

Als je het geheim wilt vasthouden dan ontglipt het je. Houd me niet vast zegt de opgestane tegen Maria. Hij zendt Maria op weg: 'Ga naar mijn broeders en zusters en vertel het hen!' Ze heeft dat gedaan en het verhaal is doorgegaan, alle eeuwen tot in deze avond, deze nacht. Waarin we weer opnieuw worden uitgenodigd om te waken. Om open te staan voor manieren waarop de Levende ons roept. Het zal onze nachtrust verstoren. We zullen last hebben van dat knagende stem van ons geweten. We zullen ons klein en nietig voelen. Maar al wakend worden we op weg gezet. Het nieuwe is al begonnen, zie je het niet. Ben je wakker? Klinkt een stem in de nacht... hier ben ik. Hier zijn wij.

Eva Martens